

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра історії філософії

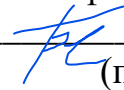
**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА РЕКОНСТРУКЦІЯ
КОНФУЦІАНСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ
HISTORICO-PHILOSOPHICAL RECONSTRUCTION OF THE
CONFUCIAN DOCTRINE OF THE IDEAL STATE**

Кваліфікаційна робота за освітньо-професійною програмою «Філософія»
за спеціальністю 033 Філософія
на здобуття освітнього ступеню бакалавра філософії

Студент-виконавець:
Бушко Богдан Вячеславович

IV курс, 1 група, ОС - Бакалавр

Науковий керівник:
Гнатівська Ганна Василівна
кандидат філософських наук, доцент

(підпис)

Допущено до захисту:
на засіданні кафедри історії філософії
протокол № ____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедри історії філософії,
доктор філософських наук, доцент
Кононенко Тарас Петрович _____

Київ - 2023

Зміст

ВСТУП.	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ КОНФУЦІАНСТВА	9
1.1 Основні етапи розвитку конфуціанства	9
1.2 Ключові постаті конфуціанства та їх внесок у вчення про ідеальну державу	16
РОЗДІЛ II. КОНФУЦІАНСЬКЕ ВЧЕННЯ ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ	22
2.1 Основні принципи та концепції ідеальної держави в конфуціанстві	22
2.2 Дослідження ролі правителя, громадян та сім'ї в ідеальній державі	30
РОЗДІЛ III. ФІЛОСОФСЬКА РЕКОНСТРУКЦІЯ КОНФУЦІАНСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ	34
3.1 Аналіз ключових понять конфуціанства та їхнього відношення до ідеальної держави	34
3.2 Обговорення викликів і критики конфуціанської доктрини ідеальної держави	37
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Конфуціанство – це філософська та етична система, яка виникла в Стародавньому Китаї і мала значний вплив на східноазійські культури та суспільства. У своїй основі конфуціанство підкреслює важливість моралі, соціальної гармонії та синівської побожності, тобто пошани до батьків і предків.

З точки зору політичної філософії, конфуціанство мало вплив на формування політичних інститутів і практик Китаю протягом всієї історії. Конфуціанство вчить, що правителі несуть моральну відповідальність за доброзичливе і справедливе правління, і що справедливе і гармонійне суспільство може бути досягнуте через культивування моральних чеснот серед своїх громадян. Як зазначають у праці "Confucian political philosophy" вчені Девід Вонг і Цзіньмей Юань, "конфуціанська політична філософія підкреслює важливість морального виховання, соціальних ролей і відносин, а також інститутів і практик, які сприяють гармонії і стабільності" [50, с.1] (тут і далі переклад мій).

Конфуціанство також вплинуло на політичну філософію інших країн Східної Азії, таких як Японія, Корея та В'єтнам. В останні роки конфуціанська політична філософія знову привернула до себе увагу як потенційна альтернатива західним політичним теоріям і практикам. Конфуціанська доктрина ідеальної держави базується на вченні Конфуція, який жив у Китаї у V столітті до нашої ери. Конфуціанство підкреслює важливість моральних цінностей, соціальної гармонії та синівської побожності, і ці принципи відображені в конфуціанському баченні ідеальної держави.

Згідно з конфуціанством, ідеальна держава - це та, в якій правитель править доброзичливо і мудро, а народ є доброчесним і гармонійним. Правитель має моральний обов'язок правити справедливо і чесно, а також сприяти добробуту всіх громадян. У свою чергу, громадяни зобов'язані поважати і слухатися правителя, а також культивувати такі моральні чесноти, як синівська побожність, вірність і праведність.

Конфуціанське вчення про ідеальну державу також робить великий акцент на важливості освіти, як для правителя, так і для народу. Конфуціанство вчить, що освіта є ключем до культивування моральних чеснот і досягнення соціальної гармонії, і що правитель зобов'язаний забезпечувати освіту і сприяти навчанню по всій державі.

Як зазначає дослідник Ту Веймін у своїй книзі "Confucian Thought: Selfhood as Creative Transformation", "Конфуціанський ідеал держави, таким чином, ґрунтується на принципі морального управління, який передбачає, що правитель повинен керувати чеснотою і прикладом" [49, с.153].

Актуальність теми дослідження. Вивчення конфуціанства та його зв'язку з ідеальною державою залишається важливим напрямком досліджень у історії філософії та в інших галузях наукового знання. Конфуціанство впливало на формування політичної та соціальної структури Китаю протягом століть і продовжує мати значний вплив на сучасне китайське суспільство. Розуміння фундаментальних концепцій і принципів конфуціанства має вирішальне значення для розуміння природи управління в Китаї, як в історичному, так і в сучасному контексті.

Тема дослідження "Історико-філософська реконструкція конфуціанського вчення про ідеальну державу" є надзвичайно актуальною в сучасній науці. Дослідження політичної філософії конфуціанства та її застосування до ідеальної держави привертає значну увагу науковців усього світу. Видатні дослідники присвятили свої зусилля розумінню складності конфуціанської думки та її наслідків для врядування. Зокрема, українські вчені, такі як О.І. Бойченко, зробили значний внесок у цю сферу, написавши такі праці, як "Філософська антропология Давнього Китаю" [3], "Державотворення у філософії Давнього Китаю: парадигми осягнення" [2], "Буття людини в суспільстві: відносини, спілкування, духовність. Історико-філософський ракурс" [1]. Крім того, дослідження В.О. Кіктенка [11] пролили світло на важливі аспекти конфуціанства. Праці С.В. Капранова [6, 7] також зробили цінний внесок у розуміння конфуціанства. Сергій Капранов особливо наголошує на важливості

дослідження конфуціанської думки в Україні: "Читаймо Конфуція. І, може, тоді ми відчуємо, як на диво суголосно йому звучить часом голос нашого Вчителя – Тараса Шевченка. Може, збагнемо: немає іншого шляху, як плекати традицію. Шанувати батьків, виховувати дітей. Мужньо приймати свою долю й жити в істині-Дао" [6]. Колективні зусилля цих та інших дослідників значно збагатили наші уявлення про конфуціанське вчення про ідеальну державу та його історико-філософські виміри.

Тема конфуціанства привернула увагу науковців з різних країн, що ще більше підкреслює її значущість в академічній сфері. Видатні дослідники з усього світу зробили свій внесок у наше розуміння конфуціанської політичної філософії та її наслідків для ідеальної держави. Окрім українських науковців, значний внесок у цю сферу досліджень зробили видатні зарубіжні дослідники.

Серед них Роджер Т. Еймс, американський філософ і китаєзнавець, який широко досліджував конфуціанську етику та її застосування в соціальному і політичному контекстах. Його праці, серед яких "The Analects of Confucius: A Philosophical Translation" [12], дають цінне уявлення про конфуціанську доктрину ідеальної держави. Іншим впливовим вченим є Ту Вей-мін, китайсько-американський філософ, який заглибився в конфуціанський гуманізм та його актуальність для сучасного суспільства. Праці Ту Вей-міна, такі як "Confucian Thought: Selfhood as Creative Transformation" [49], проливають світло на етичні засади конфуціанської ідеальної держави.

Крім того, Деніел Белл, канадський політичний теоретик, дослідив сучасну актуальність конфуціанської політичної філософії у своїй книзі "China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society" [14]. Дослідження Белла зробило свій внесок у триваючі дискусії про застосування конфуціанських принципів до управління та соціального порядку. Також не можна забувати видатного автора "A Sourcebook in Chinese Philosophy" Він-Цин Чана, праці, що стала фундаментом для вивчення конфуціанства для багатьох дослідників.

Ці зарубіжні вчені, разом з українськими дослідниками, згаданими вище, збагатили сферу конфуціанського вчення про ідеальну державу завдяки своїй

суворій науковості, крос-культурним перспективам [7] і цінному розумінню етичних і політичних засад конфуціанства .

Однією з важливих причин, чому конфуціанство залишається актуальним, є його акцент на соціальному порядку і гармонії. Конфуціанство надає великого значення поняттю "Лі", належній поведінці, якої люди повинні дотримуватися для того, щоб підтримувати соціальний порядок і гармонію. Цей принцип керував поведінкою та вчинками людей у Китаї протягом століть, і він залишається фундаментальним аспектом китайського суспільства.

Крім того, конфуціанство підкреслює важливість освіти як для окремих людей, так і для суспільства в цілому. Освіта розглядається як найважливіший засіб передачі знань і цінностей від одного покоління до іншого, і вона відіграє вирішальну роль у формуванні морально-етичних переконань людей. Наголос конфуціанства на освіті сприяв формуванню в Китаї високоосвіченого населення, яке відіграло значну роль в економічному та соціальному розвитку країни.

Іншим важливим аспектом актуальності конфуціанства є його фокус на ролі правителя і громадян. Конфуціанство робить великий акцент на концепції "мандату Неба", що означає віру в те, що легітимність правителя є похідною від його здатності ефективно управляти державою і сприяти соціальній гармонії. Цей принцип відігравав значну роль у формуванні політичної структури Китаю протягом усієї його історії, і він продовжує впливати на політичний дискурс у сучасному Китаї.

Крім того, наголос конфуціанства на важливості соціальних відносин, таких як відносини між правителем і підданими, батьками і дітьми, друзями і знайомими, відіграв значну роль у формуванні китайських соціальних норм і цінностей. Ці стосунки ґрунтуються на почутті взаємного обов'язку і поваги, що має вирішальне значення для підтримання соціального порядку і гармонії. Цей принцип також сприяв розвитку сильного почуття спільноти та соціальної відповідальності в китайському суспільстві.

Отже, вивчення конфуціанства та його відношення до ідеальної держави є важливою сферою досліджень, що має значення для політичної теорії, філософії та історії. Акцент конфуціанства на соціальному порядку і гармонії, освіті, ролі правителя і громадянина та соціальних відносинах відіграв значну роль у формуванні китайського суспільства і продовжує впливати на сучасний китайський дискурс. Розуміння фундаментальних концепцій і принципів конфуціанства має вирішальне значення для розуміння природи управління в Китаї, а також широке значення для вивчення політичної теорії та філософії в усьому світі.

Предметом дослідження є конфуціанство, його етико-філософські засади та їх значення для теорії ідеальної держави. У дослідженні розглядаються виклики та критика конфуціанського вчення про ідеальну державу, а також значення конфуціанської ідеальної держави та її актуальність у сучасному суспільстві. Розкрито ключові концепти конфуціанства, що стали основою етичних принципів, такі як "жень", "і", "лі" та "цзюньцзи", а також роль правителя та громадян в ідеальній державі згідно з конфуціанством.

Об'єктом дослідження є філософська спадщина Конфуція, Мен цзи, Сюнь цзи представлена у першоджерелах: "Лунь юй", "Мен цзи", "Сюнь цзи" та у коментарях Чжу Сі.

Метою дослідження є історико-філософська реконструкція конфуціанського вчення про ідеальну державу, яке представлено у творчій спадщині Конфуція, Мен цзи, Сюнь цзи та Чжу Сі, та визначення його впливу на історію етичних і політичних постулатів китайської державної ідеології

Методи дослідження: застосовано як загальнонаукові методи наукового дослідження (опису, аналізу, синтезу, аналогії та порівняння) так і специфічні історико-філософські методи: історико-культурний метод, метод генетичного аналізу, біографічний метод, методи герменевтики, методи історико-філософської реконструкції та реактуалізації.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, двох підрозділів першого розділу, двох підрозділів другого розділу, двох підрозділів третього розділу, висновків та переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ КОНФУЦІАНСТВА

1.1 Основні етапи розвитку конфуціанства

Конфуціанство зародилося в період Період Чуньцю (722-476 рр. до н.е.) та «Період Воюючих царств» (戰國時代, Zhànguó Shídài) (475-221 рр. до н.е.), час політичних та соціальних потрясінь у Стародавньому Китаї [19]. Конфуцій, також відомий як Кун-цзи або Кун-фуцзи, розробив своє вчення в цей період як відповідь на кризу соціального порядку і моралі. Як стверджував Він-Цин Чан: “Про Конфуція (551-479 рр. до н.е.) справді можна сказати, що він сформував китайську цивілізацію загалом. Однак може здатися надуманим стверджувати, що він сформував китайську філософію зокрема – що він визначив напрямок або встановив модель пізніших китайських філософських розробок - проте в цьому твердженні є більше правди, ніж зазвичай усвідомлюється” [15, с. 14].

Крах династії Шан, яка правила Китаєм протягом століть, призвів до вакууму влади і періоду регіональної фрагментації та воєн. Династія Чжоу стала домінуючою силою і встановила феодальну систему правління, з королем як верховним правителем і мережею аристократичних родин, що утримували регіональну владу. У цей час Конфуцій та інші мислителі, такі як Мен-цзи і Сюнь-цзи, намагалися вирішити проблеми збереження соціального порядку і стабільності в умовах політичної нестабільності та соціальних потрясінь. Вони прагнули розробити морально-етичну систему, яка могла б слугувати орієнтиром як для людей, так і для правителів і сприяти гармонії та соціальній згуртованості. Конфуціанство продовжувало еволюціонувати і розвиватися протягом століть, причому різні філософські школи наголошували на різних аспектах конфуціанського вчення. За часів династії Хань (206 р. до н.е. - 220 р. н.е.) конфуціанство стало офіційною державною ідеологією і основою системи іспитів на державну службу, яка перевіряла кандидатів на знання конфуціанських класичних творів і принципів.

За часів династії Хань конфуціанство стало офіційною ідеологією імператорської держави, а його вчення використовувалося для обґрунтування

влади та легітимності уряду. Династія Хань також стала свідком розвитку конфуціанської освітньої системи, яка наголошувала на вивченні класики та культивуванні моральних чеснот [15, с. 126].

Однією з найважливіших постатей цього періоду був сам Конфуцій, вчення якого було зібрано в "Лунь юй". Цей твір став основою конфуціанства і широко вивчався за часів династії Хань. Інші важливі конфуціанські тексти, такі як "Мен-цзи" та "Чжун Юн", також були написані в цей період.

За часів династії Хань конфуціанство тісно переплелось з державою. Імператор призначав конфуціанських вчених на державні посади, а конфуціанство викладали в імператорських академіях. Конфуціанство також вплинуло на правовий кодекс, і конфуціанські цінності, такі як синівська побожність і повага до влади, були закріплені в законі. Однак у наступний період роз'єднаності та воєн, відомий як Шістнадцять царств (304-439 рр. н.е.) та Північна і Південна династії (420-589 рр. н.е.), конфуціанство тимчасово втратило своє панівне становище.

Лише за часів династії Суй (581-618 рр. н.е.) і династії Тан (618-907 рр. н.е.) конфуціанство знову стало панівною ідеологією в Китаї, особливо за часів правління імператора Вень і імператора Ву з династій Суй і Тан, відповідно. Цей період часто називають "класичним" періодом конфуціанства.

За часів династії Суй (581-618 рр. н.е.) конфуціанство переживало відродження, оскільки правляча еліта прагнула відновити порядок і легітимність імператорської влади. Імператор-засновник Ян Цзянь прагнув встановити новий конфуціанський порядок, який би об'єднав країну і приніс стабільність в імперію. Він призначив конфуціанських вчених на ключові посади в уряді та спонсорував складання нової офіційної історії, Книги Суй. Ця історія підкреслювала безперервність імператорської традиції і прагнула легітимізувати династію Суй як законну спадкоємицю династії Хань.

Династію Суй можна розглядати як перехідний період між Північною і Південною династіями та династією Тан, яку часто вважають найвищою точкою розвитку конфуціанства. За часів династії Суй конфуціанство пройшло процес

інституалізації та консолідації, зі створенням конфуціанських академій і появою окремої конфуціанської еліти. Однак конфуціанство Суй також було позначене впливом даоської та буддиської думки, а також подальшим домінуванням легістських ідей в урядовій політиці. Конфуціанське відродження династії Суй заклало основу для розквіту конфуціанства за часів династії Тан (618-907 рр. н.е.). Танські імператори активно просували конфуціанство як офіційну державну ідеологію, і династію Тан часто вважають вершиною конфуціанської цивілізації. За часів династії Тан сформувалася витончена і складна конфуціанська інтелектуальна традиція, вчені якої досліджували широке коло питань у філософії, літературі, історії та політиці.

За часів династії Тан конфуціанство було тісно пов'язане з державою та імператорськими іспитами, які використовувалися для відбору чиновників для державної бюрократії. Імператорські іспити перевіряли знання конфуціанських класиків, а їхнє успішне складання було необхідною умовою для отримання високих посад. Конфуціанство продовжувало залишатися важливою філософською та політичною традицією в Китаї. За словами Чана (1963) [16], імператори династії Тан вважали себе конфуціанськими правителями і активно просували конфуціанське навчання та освіту. Чан також зазначає, що період Тан характеризувався відродженням конфуціанства, оскільки багато вчених і чиновників почали вивчати і по-новому інтерпретувати конфуціанську класику.

Одним з найвпливовіших конфуціанських вчених періоду Тан був Хань Юй (768-824 рр. н.е.), якого часто вважають засновником "неоконфуціанської" школи філософії. Хань Юй підкреслював важливість конфуціанських етичних принципів і критикував буддизм і даосизм за їхню нібито відсутність турботи про суспільство і уряд [25, с.347-361]. Іншою важливою фігурою в танському конфуціанстві був Лі Ао (772-841 рр. н.е.), який багато писав про конфуціанство, даосизм і буддизм і виступав за повернення до класичної конфуціанської традиції [15].

Династія Тан закінчилася в 907 році н.е., після чого настав період політичних потрясінь і фрагментації, відомий як період П'яти династій і Десяти

королівств. У цей час конфуціанство продовжувало залишатися важливою традицією, але його часто затьмарювали інші філософські та релігійні течії, такі як буддизм і даосизм. Однак зі встановленням династії Сун у 960 році н.е. конфуціанство знову стане домінуючою філософською і політичною традицією в Китаї. За часів династії Тан також виникло неоконфуціанство, яке синтезувало конфуціанство з буддистськими та даоськими ідеями. Неоконфуціанство стало домінуючою формою конфуціанства за часів династії Сун (960-1279 рр. н.е.) та династії Мін (1368-1644 рр. н.е.).

Конфуціанство зазнало відродження за часів династії Сун (960-1279 рр. н.е.), коли вчені намагалися переосмислити і застосувати конфуціанське вчення до сучасних соціальних і політичних питань. Неоконфуціанство, поєднало конфуціанство з буддистськими та даоськими ідеями і зробило більший акцент на метафізичних і духовних питаннях.

Однією з ключових тем конфуціанства в класичний період була ідея доброзичливості – жень. Жень вважався найвищою чеснотою і ключем до створення гармонійного суспільства. Конфуціанство підкреслювало важливість культивування жень через освіту та моральне самовдосконалення.

За часів династії Сун виникла неоконфуціанська течія, яка включила в конфуціанство елементи буддистської та даоської філософії. Ця течія робила більший акцент на культивуванні внутрішнього "я", а її провідні діячі, такі як Чжу Сі, підкреслювали важливість етичного самовдосконалення та вивчення метафізики [22, с.314]. У цей період також було розроблено нову екзаменаційну систему, засновану на конфуціанських принципах, яка стала воротами до державної служби та соціальної мобільності [32, с.44].

Одним з найважливіших філософів-неоконфуціанців був Чжу Сі (1130-1200 рр. н.е.), який розробив систематичну філософську основу для конфуціанства. Чжу Сі наголошував на важливості самовдосконалення та морального виховання, а його ідеї мали тривалий вплив на конфуціанську думку.

Наприкінці правління династії Цин (1644-1912) конфуціанство зазнало критики з боку інтелектуалів із західною освітою, які вбачали в ньому джерело

відсталості Китаю і закликали відмовитися від нього на користь модернізації за західним зразком. У цей період також з'явилася нова хвиля конфуціанських мислителів, які прагнули переосмислити конфуціанство у світлі сучасних викликів, таких як Кан Ювей та його послідовники, які виступали за "нове конфуціанство", що включало б західні ідеї [22, с.889].

Деякі вчені стверджують, що династія Цин є періодом занепаду конфуціанства, оскільки правляча маньчжурська династія робила більший акцент на військових та адміністративних навичках, ніж на вивченні конфуціанства [28, с.246]. Однак інші стверджують, що конфуціанство залишалось важливою культурною та інтелектуальною силою в цей період, а впливові мислителі, такі як Янь Юань і Дай Чжень, продовжували розвивати і вдосконалювати конфуціанські ідеї [23, с.241].

Незважаючи на цю постійну інтелектуальну активність, за часів династії Цин конфуціанство зіткнулося з певними викликами. Одним з найбільш значущих був вплив західної думки та ідей, які почали впроваджуватися в Китай через торгівлю та місіонерську діяльність. Це призвело до перегляду традиційних конфуціанських вірувань і практик та пошуку нових способів мислення про суспільство і політику [15, с.1-24].

Загалом, правління династії Цин було складним і багатограним періодом у розвитку конфуціанства. Хоча, безумовно, існували виклики і критика традиції, вона залишалася важливою культурною та інтелектуальною силою протягом усього періоду.

Конфуціанство також зазнало гонінь під час Культурної революції (1966-1976), коли Мао Цзедун і його прихильники прагнули усунути традиційну культуру та ідеологію з китайського суспільства. Багато конфуціанських текстів було знищено, а конфуціанські вчені зазнали репресій ([21, с.152], [11, с.161]). За часів Мао конфуціанство зазнало значних втрат та утисків. Комуністичний режим Мао розглядав конфуціанство як контрреволюційну силу, що загрожувала марксистській ідеології. Конфуціанство було заборонене, а конфуціанські вчені переслідувалися.

Однією з важливих подій за часів Мао стала публікація "Червоної книги", яка містила вчення Мао про комунізм і маоїзм. Книга стала обов'язковим текстом для всіх громадян Китаю і використовувалася для просування культу особи Мао.

Іншою важливою подією цього періоду стала Культурна революція, яка мала на меті викоринити з китайського суспільства "чотири старі" - старі звичаї, стару культуру, старі звички та старі ідеї. Конфуціанство вважалося одним із "чотирьох старих" і тому було спрямоване на викоринення. Кампанія Мао проти конфуціанства розпочалася на початку 1950-х років і тривала протягом Культурної революції в 1960-х і 1970-х роках. Конфуціанські храми були зруйновані, конфуціанські вчені переслідувалися, а конфуціанські тексти були заборонені. Уряд замінив традиційну систему іспитів на державну службу, яка базувалася на конфуціанських принципах, на нову систему, засновану на політичній лояльності до Комуністичної партії.

Незважаючи на придушення конфуціанства, деякі вчені стверджують ([23, с.385-399], [35]), що політика Мао ненавмисно сприяла відродженню інтересу до конфуціанства в Китаї. Наголос Мао на важливості колективних дій і соціальної гармонії резонував з деякими конфуціанськими цінностями, а його нападки на конфуціанство викликали новий інтерес до вивчення і захисту конфуціанства.

Лише після смерті Мао і приходу до влади Ден Сяопіна конфуціанство в Китаї почало відроджуватися. В останні роки конфуціанство переживає також відродження і в інших країнах Східної Азії. Деякі вчені стверджують, що це відродження було викликане бажанням відновити зв'язок з традиційними цінностями і культурою перед обличчям швидкої модернізації і глобалізації. Інші вказують на неспроможність ліберальної демократії західного зразка вирішити нагальні соціальні проблеми як причину відновлення інтересу до конфуціанства [14, с.3]. Багато дослідників вказують на те, що китайський уряд використовує конфуціанство як спосіб просування традиційних китайських цінностей і легітимізації свого правління. Це проявляється у створенні Інститутів Конфуція, просуванні конфуціанства в освіті та акцентуванні на традиційних китайських цінностях в офіційному дискурсі.

Однак існує також критика використання конфуціанства урядом. Деякі вчені стверджують, що просування конфуціанства урядом є способом зміцнення авторитарного правління, наголошуючи на покорі владі та ієрархії [27, с.717-736]. Інші стверджують, що використання конфуціанства урядом є спотворенням його справжніх цінностей і несумісне з сучасними демократичними ідеалами ([13; 53]). Незважаючи на ці дебати, конфуціанство продовжує залишатися важливою частиною китайської культури і суспільства. Його вивчають в університетах, і воно вплинуло на багато аспектів китайського життя, включаючи освіту, соціальні відносини та бізнес-практику [30, с.131-147].

Сьогодні конфуціанство продовжує впливати на китайську культуру і суспільство, а також на ширшу сферу етики і політичної філософії. Концепція ідеальної держави в конфуціанстві, з її акцентом на моральному лідерстві та соціальній гармонії, залишається предметом вивчення та дискусій у сучасній науці.

Конфуцій підкреслював важливість моральних цінностей і соціальної гармонії і вважав, що ключ до досягнення справедливого і гармонійного суспільства полягає у культивуванні моральних чеснот, таких як доброзичливість, праведність, вірність і синівська побожність. Освіта також була важливим аспектом конфуціанства, оскільки Конфуцій вважав, що освіта має бути доступною для всіх, незалежно від соціального класу, і що вона необхідна для виховання моральних чеснот. Вчення Конфуція було зібрано в книзі, відомій під назвою "Лунь юй", яку уклали його учні після його смерті. Конфуціанство набуло популярності за часів династії Хань і стало домінуючою філософською та етичною системою в Китаї за часів династії Тан (618-907 рр. н.е.) [54]. Конфуціанство мало значний вплив на культури і суспільства Східної Азії, включаючи Китай, Японію, Корею і В'єтнам, вплинувши на багато аспектів цих суспільств, включаючи політику, освіту і соціальні цінності [28].

1.2 Ключові постаті конфуціанства та їх внесок у вчення про ідеальну державу

Конфуцій (551-479 рр. до н.е.) є засновником конфуціанства, і його вчення справило глибокий вплив на китайську філософію та культуру. Конфуцій вважав, що запорукою гармонійного суспільства є культивування моральних чеснот і дотримання належних ритуалів та етикету. Він також підкреслював важливість освіти і вивчення класики [23, с.43]. Конфуцій вважав, що ідеальний правитель повинен бути добродібною і мудрою людиною, яка подає приклад і надихає своїх підданих наслідувати його. Він також вважав, що правління має ґрунтуватися на принципах доброзичливості і праведності (жень і і) і що правителі завжди повинні діяти в інтересах народу.

Конфуцій, також відомий як Кун-фу цзи, був китайським філософом і вчителем, який жив у період Східної Чжоу, приблизно в 6 столітті до нашої ери. Його вчення та ідеї справили глибокий вплив на китайську культуру і вплинули на формування політичних, соціальних і моральних цінностей країни.

Конфуцій вважав, що запорукою гармонійного суспільства є ефективне управління, яке, в свою чергу, вимагає добродібних лідерів, відданих благополуччю свого народу. Його вчення підкреслювало важливість культивування особистих чеснот, таких як доброзичливість, справедливість, мудрість і пристойність, і застосування їх у взаємодії з іншими людьми.

Щодо ідеальної держави, то Конфуцій вважав, що вона має ґрунтуватися на принципах чесноти і праведності, а правитель має бути моральним взірцем для своїх підданих. Він стверджував, що справедливе і стабільне суспільство може бути досягнуте лише тоді, коли правитель править добродібно і чесно, а народ наслідує його приклад і поводить себе добродібно. «Цзилу спитав про те, що означає бути правителем. Учитель відповів: - Спонукай до сумлінності своїм прикладом.» (Лунь юй 13.1) [10, с.121] Вчення Конфуція також наголошувало на важливості освіти у вихованні особистих чеснот і формуванні добродібних громадян. Він вважав, що освіта має бути доступною для всіх, незалежно від соціального статусу, і що вона повинна зосереджуватися на вихованні морального характеру, а не на практичних навичках.

Внесок Конфуція в ідею ідеальної держави був глибоким. Він заклав фундамент системи правління, заснованої на моральних принципах, яка протягом тисячоліть мала вплив на китайську історію та культуру. Його акцент на особистій чесноті та етичній поведінці також мав тривалий вплив на китайське суспільство, формуючи соціальні та моральні цінності країни.

Одним з найважливіших внесків Конфуція в ідею ідеальної держави був його наголос на ролі правителя як морального взірця. Він вважав, що правитель зобов'язаний керувати державою доброзичливо і чесно та бути прикладом для наслідування для своїх підданих. Ця ідея мала вплив на китайську історію, і багато китайських імператорів намагалися наслідувати конфуціанські ідеали доброчесного лідерства.

Іншим ключовим внеском Конфуція в ідею ідеальної держави був його наголос на важливості освіти у вихованні особистих чеснот і формуванні доброчесних громадян. «Конфуцій сказав: - Вищий - той, хто знає від народження, наступний - той, хто пізнає в навчанні; далі — той, хто вчиться, коли потрапляє у скруту; а ті, хто й у скруті не вчаться, — люди нижчі.» (Лунь юй 16. 9) [10, с.171] Він вважав, що освіта має бути доступною для всіх, незалежно від соціального статусу, і що вона повинна зосереджуватися на вихованні морального характеру, а не на практичних навичках. Ця ідея мала глибокий вплив на китайську освіту, а конфуціанство протягом століть мало значний вплив на освітню систему країни.

Мен-цзи: Мен-цзи (372-289 рр. до н.е.) був конфуціанським філософом, який жив у період Чжаньго. Мен-цзи розвинув вчення Конфуція і розробив комплексне бачення ідеальної держави. Він вважав, що людська природа в основі своїй добра і що людей можна змінити через освіту і виховання моральних чеснот. Мен-цзи також підкреслював важливість моральних якостей правителя і необхідність того, щоб правителі діяли відповідно до волі народу [32, с.33]. Мен-цзи вважав, що ідеальною державою повинен керувати доброзичливий і мудрий правитель, який сприяє добробуту народу і прагне досягти гармонії та соціальної стабільності [23, с.105].

Мен-цзи розвинув і поглибив багато ідей і принципів Конфуція, особливо щодо ідеальної держави. Він вважав, що ключем до створення справедливого і гармонійного суспільства є розвиток морального потенціалу, притаманного кожній людині. На його думку, кожна людина володіє "паростком добра" (良心 liangxin), який, якщо його плекати і розвивати, може вирости у квітуче почуття моралі та співчуття.

Одним з найважливіших внесків Мен-цзи в ідеальну державу було його осмислення принципу "виправлення імен" (正名 zhengming). «Адже якщо не підходить ім'я, то недоречно його тлумачення; якщо ж недоречно тлумачення, не може бути успіху в справі; а без успіху в справі не квітнуть ритуал і музика; але якщо ритуал і музика не квітнуть, то покарання б'ють мимо цілі; а коли покарання б'ють мимо цілі, народ бентежить. Тому все, що називає чеснотливий муж, завжди можна розтлумачити, а що він тлумачить, завжди можна виконати. Чеснотливий муж лише уникає в тлумаченні недбалості.» (Лунь юй 13.3) [10, с.122-123] Ця ідея полягала в тому, що для створення справедливого суспільства слова і дії повинні відповідати їхньому справжньому значенню і цінностям. Мен-цзи стверджував, що люди повинні правильно використовувати мову і уникати спотворення значення слів у власних цілях. Забезпечивши відповідність слів і дій їх істинному значенню і цінностям, Мен-цзи вважав, що суспільство зможе уникнути плутанини і безладу.

Мен-цзи також вірив у важливість освіти як засобу виховання моральних якостей і сприяння соціальній гармонії. Він стверджував, що освіта повинна зосереджуватися на розвитку характеру і чеснот, а не просто передавати знання і навички. Він вважав, що освіта повинна починатися з дитинства і продовжуватися протягом усього життя людини, і що відповідальність правителя полягає в тому, щоб освіта була доступною для всіх.

Іншим ключовим внеском Мен-цзи в конфуціанське тлумачення ідеальної держави був його акцент на ролі правителя в сприянні соціальній гармонії та

забезпеченні добробуту народу. Він стверджував, що правитель несе відповідальність за просування чесноти і моралі, а також за створення політики, яка принесе користь народу. Мен-цзи вважав, що правитель, який щиро прагне добробуту свого народу, викликає лояльність і довіру, і що справедливе і гармонійне суспільство природним чином впливає з цього.

Таким чином, внесок Мен-цзи в конфуціанське вчення про ідеальну державу був значним і далекосяжним. Він наголошував на вродженій доброті людської природи, важливості освіти у вихованні морального характеру, а також на ролі правителя у сприянні соціальній гармонії та забезпеченні добробуту народу. Його ідеї продовжують впливати на сучасні дискусії з етики та політичної філософії в Китаї та в усьому світі [36; 42].

Сюнь-цзи: Сюнь-цзи (310-237 рр. до н.е.) був ще одним видатним конфуціанським філософом, який жив у період Чжаньго. Сюнь-цзи вважав, що людська природа в основі своїй егоїстична і що людей потрібно навчати моральним принципам через освіту і практику ритуалів і церемоній. Він також підкреслював важливість закону і порядку і вважав, що правитель повинен бути сильною і авторитетною фігурою, яка забезпечує дотримання закону і підтримує соціальний порядок [32, с.42]. Сюнь-цзи вважав, що ідеальною державою повинен керувати правитель, який є справедливим і чесним, але також має владу карати правопорушників і підтримувати соціальну стабільність [23, с.123].

Сюнь Куан, також відомий як Сюнь-цзи, був учнем філософа і легіста Хань Фея (Хань Фей цзи), але його ідеї зазнали значного впливу конфуціанства. Сюнь Куан підкреслював важливість освіти для розвитку моральних якостей людини і вважав, що держава повинна забезпечити освіту для всіх громадян. Він також вважав, що людська природа за своєю суттю є злою і, що люди повинні бути навчені моральним принципам, щоб стати добрими.

Головним внеском Сюнь Куана в концепт ідеальної держави була його віра в концепцію "виправлення імен", або ідею про те, що слова повинні відповідати дійсності. Він вважав, що мова має важливе значення для морального виховання, і що люди повинні використовувати слова в точній і правильний спосіб, щоб

розуміти і передавати моральні принципи. В ідеальній державі люди будуть використовувати мову правильно і точно, що сприятиме моральній поведінці і справедливому суспільству. Сюнь Куан також вважав, що правитель має відігравати вирішальну роль у створенні справедливого суспільства. Він вважав, що правитель повинен подавати приклад моральної поведінки, і що народ природно буде слідувати його прикладу. Він також підкреслював важливість законів і правил для заохочення належної поведінки і вважав, що уряд несе відповідальність за справедливе і неупереджене виконання цих законів.

Чжу Сі: Чжу Сі (1130-1200 рр. н.е.) був неоконфуціанським філософом, який жив за часів династії Сун. Чжу Сі відомий своїм синтезом конфуціанства, буддизму і даосизму, а також тим, що наголошував на важливості етичного самовдосконалення і вивчення метафізики. Чжу Сі вважав, що ідеальною державою повинен керувати правитель, який володіє як моральними чеснотами, так і знаннями, і який використовує свою мудрість для сприяння добробуту народу і досягнення соціальної гармонії [32, с.45].

Чжу Сі (1130-1200) був видатним конфуціанським вченим, який жив за часів династії Сун у Китаї. Він вважається одним з найвпливовіших філософів в історії Китаю, а його ідеї мали глибокий вплив на конфуціанство. Головним внеском Чжу Сі в конфуціанство була розробка концепції лі, яку він вважав основоположним принципом Всесвіту. Лі, що можна перекласти як "принцип" або "закономірність", - це універсальний порядок, який керує всіма речами у світі, включно з людиною. Чжу Сі вважав, що, дотримуючись принципів лі, людина може досягти гармонійних стосунків з навколишнім світом.

На додаток до своєї концепції лі, Чжу Сі також наголошував на важливості самовдосконалення та освіти. Він вважав, що люди повинні прагнути розвивати свій моральний характер через самоаналіз і навчання. Акцент Чжу Сі на освіті призвів до розвитку неоконфуціанської освітньої системи, яка ґрунтувалася на вивченні конфуціанської класики.

Ідеї Чжу Сі не були позбавлені суперечностей, і він зіткнувся з критикою з боку деяких конфуціанських вчених, які вважали, що його акцент на лі і

самовдосконаленні применшує важливість соціальних і політичних дій. Однак, незважаючи на цю критику, ідеї Чжу Сі продовжували залишатися впливовими в Китаї та за його межами.

Однією з найвідоміших праць Чжу Сі є "Чжуцзи юлей" ("Збірка висловлювань майстра Чжу"), збірка його вчень і праць. У цій праці Чжу Сі викладає свою концепцію лі і дає вказівки щодо того, як люди можуть розвивати себе, щоб досягти гармонії з навколишнім світом.

Вплив Чжу Сі все ще відчутний у сучасному конфуціанстві, особливо у сфері самовдосконалення та освіти. Його акцент на важливості вивчення класики та розвитку моральних якостей був сприйнятий багатьма сучасними конфуціанськими вченими.

РОЗДІЛ II. КОНФУЦІАНСЬКЕ ВЧЕННЯ ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ

2.1 Основні принципи та концепції ідеальної держави в конфуціанстві

Жень (仁) – центральне поняття в конфуціанстві, що означає моральну чесноту доброзичливості або людяності. Згідно з Конфуцієм, жень є кінцевою метою морального самовдосконалення і необхідна для створення гармонійного суспільства [23, с.39]. В ідеальній державі правитель і народ втілюють чесноту жень і ставляться один до одного з добротою і співчуттям.

Концепція жень сходить до Конфуція, який вважав, що це найфундаментальніша чеснота, якою повинна володіти людина. Жень – це основна цінність, яка лежить в основі конфуціанської етики і слугує орієнтиром для належної поведінки в особистих і суспільних відносинах. Згідно з Конфуцієм, жень є сутністю людяності та кінцевою метою людського існування. В "Лунь юй" Конфуцій стверджує: "Жень є основою благородної людини і мірилом усіх речей" (Лунь юй 12.1). Однак пізніше вона була розвинута Мен-цзи та іншими конфуціанськими вченими.

У конфуціанській філософії жень – це не лише особиста чеснота, але й основа суспільного ладу та ідеальної держави. Конфуціанство підкреслює важливість міжособистісних стосунків і розвитку моральних якостей особистості, що, в свою чергу, сприяє гармонійному суспільству. Згідно з конфуціанством, правитель, який володіє жень, буде правити справедливо і доброзичливо, створюючи суспільство, яке цінує співчуття, гармонію і взаємоповагу. Мен-цзи, один з найважливіших конфуціанських вчених після Конфуція, розвинув концепцію жень, підкресливши, що вона є вродженою якістю людської природи. Він вважав, що всі люди мають потенціал бути добродішними і доброзичливими, але необхідно культивувати і розвивати цей потенціал через освіту і моральне виховання. Мен-цзи також стверджував, що культивування "жень-цзи" вимагає від людини співпереживати іншим, ставитися до них з добротою і співчуттям, прагнути до гармонії в міжособистісних стосунках.

Концепція жень була розвинута іншими конфуціанськими вченими протягом історії, зокрема Чжу Сі. Чжу Сі вважав, що жень є найвищою чеснотою і ключем до створення гармонійного суспільства. Він стверджував, що жень слід практикувати в усіх аспектах життя, від особистих стосунків до управління державою. Чжу Сі також підкреслював важливість самовдосконалення в прагненні до жень, вважаючи, що людина повинна спочатку розвивати свій власний моральний характер, перш ніж намагатися впливати на інших.

Важливість жень в конфуціанстві можна побачити в багатьох аспектах китайської культури. Наприклад, китайський ієрогліф 仁 (ren) зустрічається в назвах багатьох благодійних організацій, що відображає важливість доброзичливості та співчуття в китайському суспільстві. Концепція жень також вплинула на розвиток китайського мистецтва, включаючи каліграфію, живопис і музику, які часто виражають ідеали гармонії, рівноваги і краси [45, с.61].

І (義): І - ще одна важлива конфуціанська концепція, яка стосується моральної чесноти праведності або справедливості. Конфуцій вважав, що правителі повинні діяти відповідно до "і" і завжди прагнути робити те, що є правильним і справедливим. В ідеальній державі правитель використовував би свою владу для сприяння добробуту народу і діяв би відповідно до принципів "і".

У конфуціанстві 義 тісно пов'язане з 禮 (lǐ), що означає обряди та ритуали, які регулюють соціальну поведінку. Згідно з конфуціанською думкою, дотримання належного лі є необхідним для встановлення і підтримання соціального порядку, а лі є моральним принципом, який інформує і мотивує дотримання лі.

Чжу Сі, один з найвпливовіших конфуціанських філософів династії Сун, розвинув концепцію лі у своєму вченні. Він вважав, що лі - це не лише підтримка соціального порядку, але й виховання внутрішнього морального характеру людини. На думку Чжу Сі, лі - це не просто дотримання правил чи звичаїв, а глибоке почуття емпатії та співчуття до інших.

Чжу Сі також стверджував, що лі має бути збалансоване з 智 (zhì), або мудрістю. У той час як лі підкреслював важливість моралі та етичної поведінки, чжи наголошував на важливості знань і розуміння. Разом лі і чжи розглядалися як взаємодоповнюючі чесноти, необхідні для всебічно розвиненої і добродісної людини.

Окрім Чжу Сі, багато інших конфуціанських філософів зробили свій внесок у розвиток і розуміння концепції чжи. Наприклад, Мен-цзи підкреслював важливість лі у сприянні соціальній гармонії та моральному розвитку, тоді як Сюнь-цзи стверджував, що лі є продуктом свідомих зусиль і виховання.

Загалом, концепція лі залишається важливою частиною конфуціанської думки і має вплив на формування східноазійських суспільств і культур.

Лі (禮): У конфуціанстві лі означає належні ритуали та етикет, які регулюють соціальну взаємодію. Конфуцій вважав, що практика лі є важливою для створення гармонійного суспільства і що вона допомагає культивувати почуття взаємної поваги та ввічливості [23, с.43]. В ідеальній державі люди практикували б лі у всіх аспектах свого життя, від щоденної взаємодії до офіційних церемоній і ритуалів. Поняття охоплює широкий спектр практик і цінностей, включаючи повагу до старших, синівську побожність, а також пристойність у мові та поведінці. Лі часто перекладають як "пристойність", "етикет" або "ритуал", але його значення виходить за межі цих вузьких визначень і охоплює цілісний спосіб життя, який регулює кожен аспект людської поведінки.

Поняття лі сягає своїм корінням давніх китайських релігійних і культурних практик, але Конфуцій та його послідовники надали йому чіткої філософської інтерпретації. Конфуцій розглядав лі як спосіб виховання особистого характеру та сприяння соціальній гармонії. Він вважав, що дотримання лі необхідне для того, щоб люди стали добродісними, а суспільство функціонувало безперебійно. Згідно з Конфуцієм, лі є необхідною умовою для культивування Жень, і ці два поняття тісно пов'язані між собою. В "Люнь юй" Конфуцій стверджує: "Якщо ти

не здатен служити іншим, як ти можеш розвивати жень? Якщо ти не розумієш лі, як ти можеш культивувати жень?". (Лунь юй 12.1).

Чжу Сі, видатний неоконфуціанський вчений часів династії Сун, спираючись на ідеї Конфуція, розробив всеосяжну систему лі, яка мала на меті сприяти моральному вихованню та соціальному порядку. Чжу Сі наголошував на важливості внутрішньої щирості та автентичності у виконанні лі, стверджуючи, що справжньої правильності можна досягти лише через розвиток серця-розуму (сінь).

З точки зору конфуціанців, суспільство функціонує найкраще, коли кожен дотримується своїх ролей і обов'язків, а індивіди керуються почуттям соціальної відповідальності та обов'язку. Цей наголос на соціальній гармонії розглядався як цінний контрапункт до більш індивідуалістичних західних філософій і сприяв розвитку виразно "азійського" підходу до політики та етики.

У своєму коментарі до "Книги обрядів" Чжу Сі детально зупинився на трьох рівнях Лі: зовнішній формі, внутрішньому значенні та кінцевій реальності. Зовнішня форма стосується зовнішнього дотримання ритуалів і норм, тоді як внутрішній зміст стосується етичних і моральних принципів, які лежать в основі цих практик. Кінцева реальність – це найвищий рівень моральних досягнень, коли людина керується у своїх діях інтуїтивним розумінням основоположних принципів лі.

Інтерпретація Лі Чжу Сі справила глибокий вплив на китайську культуру і суспільство. Його система Лі стала стандартом соціальної поведінки та моралі, а його акцент на культивуванні серця-розуму мав тривалий вплив на китайську філософію та духовність [57, с.293-314].

Цзюньцзи (君子): Цзюньцзи - це термін, що використовується в конфуціанстві для позначення людини з моральною досконалістю і зразковим характером. Сам засновник конфуціанства не вважав себе гідним такого статусу: «Учитель питав: - Хіба насмілюсь я замірятись на те, що маю вищу мудрість і людяність? Та я стремлю до них день і ніч, навчаю інших без втоми, ось це лише й можна про мене сказати.» (Лунь юй 7.34) [10, с.67] Конфуцій вважав, що

ідеальним правителем має бути цзюньцзи, який втілює чесноти "жень" та "і" і є прикладом для наслідування для інших [29, с.14]. В ідеальній державі правитель має бути цзюньцзи, який подає приклад і надихає своїх підданих наслідувати його.

Концепція цзюньцзи сягає своїм корінням в “Лунь Юй”, де Конфуцій наголошував на важливості самовдосконалення, щоб стати морально взірцевою особистістю. Згідно з Конфуцієм, цзюньцзи характеризується кількома ключовими якостями, серед яких щирість, смиренність, доброзичливість, мудрість і мужність. Ці чесноти вважаються необхідними для досягнення ідеалу цзюньцзи і життя в етичній досконалості.

Важливість цзюньцзи продовжувала підкреслюватися і в пізнішій конфуціанській думці, а такі вчені, як Мен-цзи і Сюнь-цзи, розширювали цю концепцію і надавали свої власні інтерпретації. Мен-цзи, наприклад, вважав, що цзюньцзи зобов'язані служити моральним прикладом для інших і сприяти соціальній гармонії та справедливості. Сюнь-цзи, з іншого боку, бачив у чжунці людину, яка подолала свою вроджену людську природу і навчилася слідувати принципам етичної поведінки завдяки освіті та самовдосконаленню.

Чжу Сі ще більше розвинув концепцію цзюньцзи та її значення в конфуціанській думці. Чжу Сі підкреслював важливість цзюньцзи як моральної моделі для суспільства і стверджував, що метою освіти має бути виховання особистостей, які втілюють чесноти цзюньцзи. На його думку, цзюньцзи був не лише взірцем особистої моральної досконалості, але й джерелом соціальної та політичної стабільності.

Концепція цзюньцзи продовжує залишатися актуальною в сучасній конфуціанській думці, а деякі вчені наголошують на необхідності самовдосконалення для того, щоб стати моральним взірцем і сприяти соціальній гармонії. У сучасному Китаї концепція Цзюньцзи використовується в дискусіях про етичне лідерство та необхідність для лідерів втілювати моральні чесноти у своїй поведінці.

Освіта: Освіта є центральною темою конфуціанства, і Конфуцій вважав, що культивування моральних чеснот є необхідним для створення гармонійного суспільства. Конфуціанська освіта наголошувала на вивченні класики і розвитку морального характеру через суворе самовдосконалення [23, с.39]. В ідеальній державі освіта була б широко доступною і зосереджувалася б на культивуванні моральних чеснот і дотриманні належних ритуалів та етикету.

У конфуціанській системі виховання починається з сім'ї, де дітей змалку навчають цінностям і принципам конфуціанства. Сім'я вважається найважливішим соціальним осередком, і батьки несуть відповідальність за прищеплення чеснот і моральних цінностей своїм дітям. Це називається "синівською побожністю", або 孝 (сяо), яка є однією з ключових цінностей у конфуціанстві.

За межами сім'ї освіта в конфуціанстві поширюється на громаду, де були створені школи та академії для викладання конфуціанських цінностей і принципів. Ці школи часто очолювали конфуціанські вчені, які були дуже шанованими членами суспільства. Освіта в конфуціанстві наголошує на розвитку морального характеру та культивуванні чеснот, а не на простому набутті знань.

Одним з найважливіших конфуціанських текстів про освіту є "Вчення про середину" (中庸, Zhōng Yōng), в якому підкреслюється важливість балансу і гармонії в усіх аспектах життя, включаючи освіту. У тексті підкреслюється, що освіта повинна зосереджуватися на культивуванні вроджених чеснот і потенціалів людей, а не на примушуванні їх відповідати набору правил і норм.

Іншим ключовим текстом є "Велике навчання" (大學, Dà Xué), яке описує процес саморозвитку і самовдосконалення, що починається з вивчення класичних конфуціанських текстів і веде до розвитку всебічно розвинутої особистості, здатної зробити свій внесок у покращення суспільства. У "Великому навчанні" підкреслюється важливість "дослідження речей до кінця", або 知止而

后有定 (zhī zhǐ ér hòu yǒu dìng), що означає, що справжнє розуміння і знання походять від безперервного процесу дослідження і саморефлексії.

Останнім часом конфуціанська освіта була переосмислена і адаптована до сучасних освітніх систем. Конфуціанські цінності, такі як повага до влади, важливість сім'ї та виховання моральних якостей, продовжують впливати на освіту в багатьох суспільствах Східної Азії. Однак деякі критики стверджують, що конфуціанська освіта робить занадто великий акцент на конформізмі та заучуванні, а не на розвитку креативності та незалежного мислення [32; 41; 50].

Соціальна гармонія: Конфуціанство підкреслює важливість соціальної гармонії та необхідність для людей працювати разом для досягнення спільних цілей. Конфуцій вважав, що гармонійне суспільство - це суспільство, в якому всі працюють разом заради спільного блага і де панує почуття взаємоповаги та співпраці. В ідеальній державі люди працювали б разом, щоб створити гармонійне суспільство, засноване на принципах "жень", "і" і "лі".

Конфуціанство - це філософська та етична система, яка підкреслює важливість соціальної гармонії. Згідно з конфуціанською думкою, соціальної гармонії можна досягти через культивування таких чеснот, як повага, чесність і співчуття, а також через дотримання ритуалів і звичаїв, які сприяють порядку і стабільності в суспільстві. Ця ідея соціальної гармонії є важливим елементом конфуціанства і була в центрі уваги конфуціанських вчених протягом всієї історії.

Одним з основних способів, яким конфуціанство сприяє соціальній гармонії, є його акцент на культивуванні чеснот. Конфуцій вважав, що люди можуть стати кращими членами суспільства, культивуючи певні чесноти, такі як жень (доброзичливість), лі (пристойність) і сяо (синівська побожність). Ці чесноти вважалися важливими для підтримання соціального порядку і гармонії, оскільки вони заохочували людей діяти з повагою, чесністю і співчуттям до інших.

Іншим важливим аспектом конфуціанської соціальної гармонії є акцент на ритуалі та звичаях. Конфуцій вважав, що належна поведінка і повага до традицій

є важливими для підтримання порядку в суспільстві. Це відображено в понятті "лі", яке стосується ритуалів, звичаїв і правил, що регулюють соціальну поведінку. Конфуціанські вчені протягом всієї історії надавали великого значення важливості лі і працювали над збереженням і популяризацією традиційних звичаїв і ритуалів.

Крім того, конфуціанство надає великого значення ідеї сім'ї як основоположного осередку суспільства. Концепція синівської побожності, або сяо, підкреслює важливість поваги і турботи про своїх батьків і старших. Ця ідея вважається важливою для сприяння соціальній гармонії, оскільки вона заохочує людей діяти з повагою і співчуттям до членів своєї сім'ї та старших, що, в свою чергу, допомагає підтримувати порядок і стабільність у суспільстві.

У сучасній конфуціанській думці концепція соціальної гармонії залишається в центрі уваги. Сучасні конфуціанські вчені, такі як Ту Веймін, підкреслюють важливість створення гармонійного суспільства через культивування чеснот, просування традиційних звичаїв і ритуалів, зміцнення сімейних і громадських зв'язків. Вони стверджують, що гармонійне суспільство – це суспільство, в якому люди можуть жити в мирі та процвітання, і в якому широко практикуються цінності поваги, чесності та співчуття.

Загалом, концепція соціальної гармонії була в центрі уваги конфуціанської думки протягом усієї історії. Наголошуючи на культивуванні чеснот, дотриманні ритуалів і звичаїв, важливості сімейних і громадських зв'язків, конфуціанство просуває ідею гармонійного суспільства, в якому люди можуть жити в мирі та процвітання.

Про особливості термінології можна дізнатися детальніше в праці Гнатівської Г.В. "Лексикографія та термінологічний аналіз в дослідженні історії філософії Китаю" [5].

2.2 Дослідження ролі правителя, громадян та сім'ї в ідеальній державі

Конфуціанська доктрина ідеальної держави робить великий акцент на ролі правителя, громадян і сім'ї у створенні гармонійного суспільства. Ми розглянемо ролі кожної з цих груп у конфуціанській ідеальній державі та дослідимо джерела інформації, які формують наше розуміння цих ролей.

У конфуціанській ідеальній державі правитель відіграє вирішальну роль у просуванні соціальної гармонії та забезпеченні добробуту свого народу. Згідно з конфуціанською філософією, правитель повинен бути доброчесним і морально чистим, подаючи приклад для наслідування своєму народу. Він повинен діяти з доброзичливістю (жень) і справедливістю (і), а також дотримуватися належних ритуалів (лі), щоб підтримувати порядок і стабільність у суспільстві. Правитель також повинен бути обізнаним і добре освіченим, щоб приймати мудрі рішення на благо свого народу [12, с.142].

"Лунь юй", підкреслює важливість доброчесного правителя. Наприклад, у главі 11 книги 12 Конфуцій стверджує: "Мудрому і доброчесному правителю піддані підкорятимуться охоче і без примусу. Але якщо йому бракує мудрості і доброчесності, народ буде чинити опір, і йому доведеться вдатися до примусу" (Лунь юй, 11; 12).

У Книзі 2, Розділі 1 "Лунь юй" Конфуцій стверджує: "Вчитель сказав: "Якщо правитель здатен керувати своїм царством, постійно дотримуючись правил, то які труднощі він матиме?"". (Лунь Юй 2.1). Цей уривок підкреслює важливість поведінки правителя, який задає тон усьому суспільству.

Іншим важливим текстом, в якому обговорюється роль правителя, є "Чжун юн". У 29-й главі сказано: "Шлях вищої людини потрібний: доброчесний - вільний від тривоги; мудрий - вільний від здивувань; сміливий - вільний від страху" (Чжун юн, 29). Цей уривок підкреслює важливість чеснот, мудрості та мужності правителя в управлінні державою.

Мен-цзи, один з найвидатніших філософів конфуціанства, також підкреслював важливість ролі правителя у створенні справедливого суспільства. Мен-цзи стверджує: "Того, хто здійснює правління за допомогою своєї чесноти, можна порівняти з північною полярною зіркою, яка зберігає своє місце, і всі зірки

звертаються до неї" [42, 1А.7]. Цей уривок ілюструє, як чеснота правителя може впливати на поведінку його підданих і керувати нею.

Таким чином, конфуціанство підкреслює вирішальну роль правителя у створенні та підтримці ідеальної держави. Правитель повинен уособлювати чесноти мудрості, доброзичливості та праведності і бути прикладом для наслідування для своїх підданих. Конфуцій, Мен-цзи та Чжу Сі багато писали про роль правителя, наголошуючи на важливості поведінки правителя та його вчинків у керуванні поведінкою підданих.

У конфуціанській ідеальній державі громадяни повинні культивувати моральні чесноти, такі як доброзичливість (жень), справедливість (і) і синівську побожність (сяо), щоб сприяти добробуту суспільства. Вони також повинні бути слухняними правителю і дотримуватися належних ритуалів (лі) у своєму повсякденному житті. Конфуціанство робить великий акцент на важливості освіти і самовдосконалення для розвитку морального характеру, і вважається, що морально правильні люди будуть діяти в інтересах суспільства]. Конфуцій стверджує: "Вища людина скромна у своїй промові, але перевершує у своїх діях. Той, хто розвиває себе з відданістю практиці Дао, може досягти найвищої чесноти, і ця чеснота пошириться на його сім'ю. З сім'ї вона пошириться на його родину. З сім'ї вона пошириться на громаду, а з громади - на державу" (Лунь юй 1.2) .

Конфуціанська ідеальна держава робить великий акцент на ролі сім'ї в просуванні соціальної гармонії та моральних цінностей. Конфуціанство надає великого значення синівській побожності (сяо), або повазі і шанобливості, яку діти повинні мати до своїх батьків і старших. Вважається, що, культивуючи цю чесноту, люди навчаться поважати авторитети і розвинуть почуття обов'язку перед своєю сім'єю і суспільством в цілому. За словами Конфуція: "Шлях вищої людини потрібний: бути доброчесною, вона вільна від тривоги; бути мудрою, вона вільна від спантеличення; бути хороброю, вона вільна від страху" (Лунь юй, 1.2). Конфуцій вважав, що, культивуючи ці чесноти, люди зможуть виконувати

свої обов'язки перед сім'єю і суспільством, а також сприяти загальному добробуту держави.

Одним із ключових способів, за допомогою якого громадяни можуть зробити свій внесок у суспільство, є їхня професійна діяльність. Конфуцій вважав, що кожна людина має відігравати певну роль у суспільстві і що ця роль повинна визначатися її здібностями та інтересами.

Іншим важливим аспектом ролі громадян у конфуціанстві є їхній обов'язок дотримуватися моральних принципів і соціальних норм. Конфуцій підкреслював важливість ритуальної пристойності, або "лі", у формуванні моральної поведінки та підтримці соціального порядку. Це включає в себе такі практики, як прояв поваги до старших, дотримання належної поведінки під час церемоній та дотримання етичних стандартів у ділових операціях. В "Лунь юй" Конфуцій стверджує: "Пан розуміє, що є моральним. Маленька людина розуміє, що вигідно" (Лунь юй 4.16). Ця цитата підкреслює важливість моральних принципів над матеріальною вигодою. Крім того, від громадян очікується активна участь в управлінні державою та суспільними справами. В ідеальній конфуціанській державі чиновників обирають на основі їхніх моральних якостей і здібностей, а не соціального статусу чи зв'язків. Громадяни мають право критикувати чиновників, які не дотримуються моральних стандартів, і притягати їх до відповідальності за їхні дії. Це відображено в концепції "виправлення імен" або "чжен мін", яка підкреслює важливість правильного і точного використання слів для відображення дійсності.

Таким чином, роль громадян у конфуціанстві є багатогранною і включає в себе внесок у суспільство через свою професійну діяльність, дотримання моральних принципів і соціальних норм, а також участь в управлінні державою і громадськими справами. Ці очікування ґрунтуються на конфуціанському ідеалі цзюньцзи, або ідеальної людини, яка втілює моральні чесноти та активно працює над покращенням суспільства.

Отже, конфуціанське вчення про ідеальну державу робить великий акцент на ролі правителя, громадян і сім'ї в просуванні соціальної гармонії і моральних

чеснот у суспільстві. Правитель повинен володіти якостями мудрості, справедливості та милосердя, щоб ефективно керувати державою. Громадяни, з іншого боку, повинні брати активну участь у політичному процесі, дотримуватися законів держави і працювати на благо суспільства. Нарешті, сім'я повинна бути міцною і підтримувати один одного, прищеплюючи своїм членам цінності моралі, чесноти і відповідальності. Працюючи разом, правитель, громадяни і сім'я можуть створити ідеальну державу, де кожен може процвітати і жити в мирі та достатку.

РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ КОНФУЦІАНСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ

3.1 Аналіз ключових понять етики конфуціанства та їхнього відношення до ідеальної держави

Конфуціанство - це система мислення і поведінки, яка протягом століть мала глибокий вплив на китайське суспільство і культуру. В основі конфуціанства лежить віра в те, що ідеальне суспільство - це суспільство, в якому люди дотримуються набору етичних принципів, що ставлять добробут колективу вище за індивідуальні інтереси. Цей акцент на колективній гармонії та соціальному порядку відображений у конфуціанській доктрині ідеальної держави, яка з часом формувалася під впливом різних ключових фігур та філософських концепцій.

Однією з ключових концепцій конфуціанства, що лежить в основі ідеальної держави, є поняття "жень", або "доброзичливість". Це ідея про те, що люди повинні розвивати в собі почуття співчуття та емпатії до інших, і що ця чеснота повинна поширюватися на всіх членів суспільства. Поняття "жень" тісно пов'язане з поняттям "лі", або "ритуальна пристойність", що означає сукупність соціальних норм і звичаїв, які регулюють поведінку в конфуціанському суспільстві. Разом ці поняття допомагають створити відчуття соціального порядку та гармонії в ідеальній державі.

Конфуціанство робить сильний акцент на сім'ї та синівській побожності, що є ідеєю поваги до своїх батьків і предків. Цей акцент на сімейних відносинах поширюється і на ширше суспільство, де лояльність і відданість своїй сім'ї та громаді розглядається як необхідна умова для підтримки соціальної стабільності та порядку. Ця концепція лояльності, або жонг, є ключовим принципом конфуціанства, де від людей очікується відданість своїм сім'ям, громадам і державі в цілому.

Роль правителя також займає центральне місце в конфуціанській доктрині ідеальної держави. У книзі "The Essential Confucius" у перекладі Томаса Клірі

(1992) [48, с.7-10] зазначається, що конфуціанство підкреслює важливість правителя, який є добродішним, мудрим і справедливим. Очікується, що правитель повинен подавати приклад і діяти в інтересах народу, підтримуючи при цьому порядок і стабільність у державі. Громадяни, у свою чергу, повинні бути слухняними і лояльними до своїх правителів, оскільки цей взаємний зв'язок між правителями і громадянами вважається необхідним для підтримання соціального порядку.

У порівнянні з іншими політичними філософіями, наголос конфуціанства на колективній гармонії та соціальному порядку схожий на наголос інших східних філософій, таких як даосизм і буддизм. Однак його акцент на ролі сім'ї та синівській побожності відрізняє його від західних політичних філософій, таких як лібералізм та індивідуалізм.

Отже, конфуціанське вчення про ідеальну державу ґрунтується на таких ключових поняттях, як "жень", "лі", "чжун" і "синівська побожність". Ці поняття допомагають створити відчуття соціального порядку і гармонії в ідеальній державі, де роль правителя, громадян і сім'ї відіграють центральну роль в її успіху. Наголос на колективній гармонії та соціальному порядку відрізняє конфуціанство від західних політичних філософій, тоді як акцент на ролі сім'ї та вірності своїй громаді подібний до інших східних філософій.

Конфуціанство приділяє велику увагу етичній поведінці, а його етична система є основою ідеальної держави. У конфуціанстві етична поведінка визначається поняттям жень (仁), яке зазвичай перекладається як "людяність", "добррозичливість" або "добро". Жень досягається через практику лі (禮), що означає належну поведінку та повагу до соціальних норм і ритуалів. Етичні засади конфуціанства відіграють вирішальну роль у формуванні ідеальної держави.

Етична система конфуціанства базується на вченні Конфуція та його послідовників. Згідно з Конфуцієм, ключем до етичної поведінки є ставлення до інших з повагою, співчуттям і щирістю. Конфуцій вважав, що люди повинні

прагнути стати морально доброчесними, займаючись самовдосконаленням, яке передбачає культивування таких чеснот, як синівська побожність, вірність, чесність і смиренність.

В ідеальній державі, передбаченій конфуціанством, етична поведінка не лише практикується окремими особами, але й інституціоналізується у вигляді соціальних норм і ритуалів. Правитель відіграє ключову роль у встановленні та дотриманні цих норм і ритуалів. В "Лунь юй" Конфуцій підкреслює важливість моральних якостей правителя, стверджуючи, що "Правитель має бути правителем, сановник - сановником, батько - батьком, син - сином." (Лунь юй 12.11).

Етичні засади конфуціанства мають кілька наслідків для ідеальної держави. По-перше, ідеальна держава повинна базуватися на принципах меритократії, а не кумівства чи фаворитизму. Це означає, що чиновники повинні обиратися на основі їхніх моральних якостей і здібностей, а не сімейного походження чи особистих зв'язків. По-друге, ідеальна держава повинна сприяти освіті та самовдосконаленню, оскільки вони розглядаються як засоби досягнення моральної досконалості. По-третє, ідеальна держава повинна підкреслювати важливість сімейних і суспільних відносин, оскільки вони вважаються основою етичної поведінки.

Однією з ключових проблем у застосуванні етичних принципів конфуціанства до ідеальної держави є протиріччя між індивідуалізмом і колективізмом. Конфуціанство робить великий акцент на важливості моральних якостей особистості, але воно також підкреслює важливість соціальних відносин і зобов'язань. Ця суперечність між індивідуалізмом і колективізмом була предметом численних дебатів серед конфуціанських вчених.

Таким чином, етичні засади конфуціанства відіграють вирішальну роль у формуванні ідеальної держави. Практика "жень" і "лі" є ключем до етичної поведінки, а моральні якості правителя вважаються важливими для встановлення і дотримання соціальних норм і ритуалів. Ідеальна держава має заохочувати меритократію, освіту та важливість сімейних і суспільних відносин. Однак

напруженість між індивідуалізмом і колективізмом залишається проблемою в застосуванні конфуціанської етики до ідеальної держави.

3.3 Обговорення викликів і критики конфуціанської доктрини ідеальної держави.

Протягом століть конфуціанська доктрина ідеальної держави стикалася з низкою викликів і критики. Одна з головних критик полягає в тому, що конфуціанство занадто зосереджене на традиціях та ієрархії, що може призвести до відсутності інновацій та прогресу в суспільстві. Критики стверджують, що такий акцент на традиції може призвести до стагнації і незмінності суспільства, яке не піддається необхідним змінам і прогресу. Хоча конфуціанство робить великий акцент на традиції та ієрархії, воно не обов'язково несумісне з інноваціями та прогресом. Насправді, конфуціанство визнає, що зміни необхідні, і що суспільство повинно бути здатним адаптуватися до мінливих обставин. Наголос на традиції не має на меті придушити інновації, а скоріше гарантувати, що нові ідеї відповідають етичним принципам і відповідають інтересам суспільства в цілому.

Крім того, важливо зазначити, що конфуціанство не розглядає традицію як незмінну чи непорушну. Навпаки, воно визнає, що традиції динамічні і розвиваються з часом. Конфуціанство також підкреслює важливість освіти і самовдосконалення, які можуть привести до нових ідей і перспектив. Завдяки освіті люди можуть пізнавати світ і розвивати нові способи мислення, які можуть сприяти соціальному прогресу. Також конфуціанський наголос на ієрархії не має на меті бути деспотичним чи обмежувальним. Навпаки, він покликаний сприяти соціальній гармонії та гарантувати, що кожна людина має своє місце в суспільстві. Конфуціанство визнає, що ієрархія може бути джерелом стабільності та порядку, і що добре впорядковане суспільство має важливе значення для добробуту всіх його громадян.

Ще одним викликом конфуціанській доктрині ідеальної держави є її суворий акцент на сім'ї та ієрархічних відносинах. Деякі вчені стверджують, що такий акцент може призвести до нехтування індивідуальними правами і свободами, особливо для тих, хто не є частиною правлячого класу [12, с.46]. Це може призвести до того, що суспільство буде дуже розшарованим і гнітючим для тих, хто не займає владних позицій. Дійсно, акцент на сім'ї та ієрархічних відносинах у конфуціанській доктрині ідеальної держави може становити виклик правам і свободам особистості. Конфуціанська традиція робить сильний акцент на синівській побожності, обов'язку дітей шанувати і поважати своїх батьків, а також на обов'язку лояльності до своїх начальників. Це може створити ієрархічне суспільство, де ті, хто має владу, мають значний контроль над життям тих, хто перебуває під ними.

Критики стверджують, що це може призвести до суспільства, в якому не поважаються права і свободи особистості, а ті, хто не є частиною правлячого класу, зазнають утисків. Наприклад, жінки в традиційних конфуціанських суспільствах часто підпорядковувалися суворим гендерним ролям і очікуванням, що обмежувало їхні можливості і свободи. Так само нижчі класи та меншини можуть стикатися з дискримінацією та відсутністю доступу до освіти та можливостей, що ґрунтуються на їхньому соціальному статусі.

Однак захисники конфуціанства стверджують, що цей акцент на ієрархічних відносинах і повазі до влади не є по суті репресивним і може бути збалансований з повагою до індивідуальних прав і свобод. Вони вказують на те, що конфуціанська традиція також робить сильний акцент на понятті "жень" (仁), яке можна перекласти як доброзичливість або людяність. Ця концепція підкреслює важливість ставлення до інших з добротою і повагою і може розглядатися як протипага ієрархічному акценту конфуціанської традиції. Крім того, деякі вчені стверджують, що конфуціанство може бути адаптоване до сучасності і що його принципи можуть бути застосовані для просування індивідуальних прав і свобод. Наприклад, такі конфуціанські принципи, як

важливість освіти та самовдосконалення, можуть бути використані для сприяння соціальній мобільності та рівності можливостей.

Конфуціанська доктрина ідеальної держави також зазнає критики за те, що вона наголошує на синівській побожності та послуху авторитетним особам. Дехто стверджує, що такий акцент може призвести до сліпої покори можновладцям, що може спричинити корупцію та зловживання владою [13, с.51-64]. Крім того, критики стверджують, що такий акцент на слухняності може призвести до відсутності критичного мислення та сумнівів щодо влади, що є необхідним для функціонування демократії. Дехто стверджує, що наголос на синівській побожності та послуху авторитетним особам може призвести до браку індивідуальної автономії та критичного мислення. Це може бути особливо проблематичним у сучасному демократичному суспільстві, де від громадян очікують критичного мислення та підзвітності своїх лідерів.

Однак захисники конфуціанства стверджують, що ця критика ґрунтується на неправильному розумінні конфуціанського акценту на слухняності. Вони стверджують, що послух у конфуціанстві не є сліпим чи абсолютним, а скоріше пом'якшується почуттям моральної відповідальності та турботою про благополуччя інших. Конфуціанство також приділяє велику увагу освіті, яка розглядається як засіб розвитку навичок критичного мислення і заохочення людей ставити під сумнів авторитети в конструктивний і шанобливий спосіб.

Загалом, хоча конфуціанство зазнає критики за акцент на традиції, ієрархії та послуху, багато науковців і практиків вважають його цінною етичною основою для сприяння соціальній гармонії та індивідуальному добробуту. Як і будь-яка філософська чи релігійна традиція, конфуціанська доктрина ідеальної держави продовжує розвиватися і адаптуватися до мінливих потреб суспільства, залишаючи місце для інтерпретацій і дискусій.

Незважаючи на цю критику, є також вчені, які стверджують, що конфуціанське вчення про ідеальну державу може багато чого запропонувати сучасній політичній філософії. Дехто вважає, що конфуціанство може забезпечити цінну основу для обговорення ролі держави та відносин між

індивідами і суспільством [18, с.39]. Інші стверджують, що конфуціанство може запропонувати важливе розуміння природи влади і авторитету в суспільстві [32, с.77].

Отже, конфуціанська доктрина ідеальної держави протягом століть зіткнулася з низкою викликів і критики, в тому числі критики за її зосередженість на традиціях, ієрархії та послуху. Однак є також науковці, які стверджують, що конфуціанство може багато чого запропонувати сучасній політичній філософії і що воно може дати цінне розуміння природи влади і авторитету в суспільстві.

ВИСНОВКИ.

Конфуціанство мало значний вплив на китайську культуру і суспільство протягом всієї історії, формуючи уявлення людей про етику, освіту і соціальні відносини. Сьогодні конфуціанство продовжує залишатися основним культурним і філософським впливом у Китаї та за його межами, і багато людей по всьому світу вивчають конфуціанські тексти і вчення, щоб краще зрозуміти цю багату традицію.

Протягом історії Китаю кілька впливових філософів формували моральну, етичну та соціальну структуру країни. Конфуцій, Мен-цзи, Сюнь-цзи та Чжу Сі – чотири видатні постаті, чий вчення мали тривалий вплив на китайську культуру та філософію. Хоча ці мислителі поділяють спільну основу конфуціанства, вони мають різні погляди та ідеї щодо людської природи, морального виховання та ідеального суспільства.

Конфуцій, також відомий як Кун-цзи, заклав основи конфуціанства, наголошуючи на важливості особистої чесноти, етики та побудови гармонійного суспільства. Конфуцій вірив у притаманну людській природі доброту і наголошував на важливості морального виховання. Він наголошував на практиці "жень", або "добррозичливості", як наріжному камені моральної поведінки, заохочуючи людей ставитися до інших зі співчуттям і співпереживанням. Конфуцій також виступав за практику "лі", або ритуальної пристойності, яка охоплювала соціальні норми, етикет і належну поведінку. Він-Цин Чан писав: “Його першочерговим завданням було створення доброго суспільства, заснованого на доброму уряді та гармонійних людських стосунках. З цією метою він виступав за добрий уряд, який править чесною і моральним прикладом, а не покаранням чи силою. Критерієм добра для нього була праведність, а не вигода. Щодо сім’ї, він особливо наголошував на сім’ї він особливо наголошував на синівській побожності, а для суспільства загалом належну поведінку або лі (пристойність, обряди)” [15. с. 15].

Мен-цзи, учень Конфуція, розвинув вчення свого вчителя і розширив концепцію людської природи. Мен-цзи стверджував, що всі люди мають вроджений моральний компас, припускаючи, що люди в основі своїй добрі. Він наголошував на культивуванні серця-розуму (сін) і важливості морального самовдосконалення. Філіп Айвенго писав: "Мен-цзи був одним із перших мислителів у світовій історії, який наполягав на тому, що правителі та держави існують для того, щоб служити своєму народові. Справжньою метою хорошої держави є хороша держава є добробут її народу, і це розуміється в термінах порядку, безпеки, багатства, щастя і освіти. порядку, безпеки, багатства, щастя та освіти, якими користується народ. Мен-цзи вважав, що народ є єдиним відчутним показником доброго управління, і елітні члени суспільства повинні дивитися на народ як на найнадійніший показник якості їхнього правління..." [42, с. хііі]. Мен-цзи вважав, що, плекаючи притаманну людині доброзичливість, вона може досягти добродесної поведінки і зробити свій внесок у добробут суспільства. Він підкреслював роль освіти у формуванні морального характеру і вважав правителів відповідальними за добробут свого народу.

Сюнь-цзи, на відміну від Мен-цзи, мав більш песимістичний погляд на людську природу. Він вважав, що люди за своєю природою егоїстичні і схильні до зла. Сюнь-цзи стверджував, що моральність не є вродженою, а набувається через виховання і ритуал: "Людина від народження наділена поганою природою, а те, що в ній є добром, є набутою навичкою" [53, с.248]. Чудовий стислий виклад вчення Сюнь-цзи запропонував Ерік Хаттон: "...те, що практикували і чого навчали стародавні мудреці і царі-мудреці, а отже, і те, що вони самі практикували і чого навчали, було Шляхом (дао 道), тобто правильним способом жити і організовувати суспільство. Вони вірили, що знання про Шлях збереглося в певних "класичних" текстах, до яких вони, відповідно, ставилися як до шанованими об'єктами вивчення. Своєю чергою, життя за цим Шляхом вимагало виконання певних ритуалів (лі 禮) і вправляння у певних

чеснотах. Найважливішими з цих чеснот є жень (仁), що включає в себе турботу про інших як центральний елемент, та і (義), що передбачає відданість тому, що є правильним. На їхню думку, втілюючи Шлях до найвищого ступеня, людина стає джентльменом (цзюньцзи 君子) або навіть мудрецем. Крім того, вони вірили, що такі виховані люди володіють своєрідною моральною харизмою (де 德, у цьому томі перекладається як "чеснота"), яка робить інших приятними та прихильними до них" [53, с. xiv]. Він підкреслював важливість самодисципліни, морального виправлення і придушення своїх бажань. Сюнь-цзи вважав, що дотримання ритуалу і соціальних норм відіграє вирішальну роль у приборканні людського егоїзму і підтримці порядку в суспільстві. На відміну від Мен-цзи, Сюнь-цзи виступав за встановлення суворих законів і правил, які б керували поведінкою людей.

Чжу Сі, неоконфуціанський філософ з династії Сун, синтезував вчення Конфуція, Мен-цзи та Сюнь-цзи і розвинув їхні ідеї. Його внесок аж ніяк не обмежувався філософією, хоча вона є найважливішою. Він синтезував концепцію жень (людяності) Конфуція, вчення Мен-цзи про гуманність і праведність, ідею дослідження речей у "Великому вченні", вчення про щирість у "Вченні про середнє", вчення про інь-ян (пасивні та активні космічні сили) і п'ять агентів (вода, вогонь, дерево, метал, земля) часів Хань (206 р. до н.е. - 220 р. до н.е.), і практично всі важливі ідеї неоконфуціанців ранньої Сун (960-1279 рр.). Чжу Сі зосередився на дослідженні метафізичних концепцій та вихованні морального характеру через навчання. Він наголошував на важливості самовдосконалення через вивчення "Чотирикнижжя" та "П'ятикнижжя". Чжу Сі вважав, що, розуміючи принципи світобудови, людина може гармонізувати з космічним порядком і досягти моральних чеснот. Він також наголошував на вихованні моральної чесноті, моральної чутливості та прагненні до навчання як до справи всього життя.

Конфуцій, Мен-цзи, Сюнь-цзи та Чжу Сі зробили значний внесок у конфуціанську філософію, кожен з них пропонував різні погляди на людську природу, моральне виховання та ідеальне суспільство. Якщо Конфуцій наголошував на вродженій доброті, то Мен-цзи розширив це поняття, підкресливши потенціал морального розвитку. На відміну від нього, Сюнь-цзи дотримувався більш скептичного погляду на людську природу, наголошуючи на необхідності морального виховання та соціальних норм для приборкання егоїзму. Чжу Сі синтезував ці вчення, зосередившись на метафізичному дослідженні та вихованні морального характеру через навчання і самовдосконалення.

Конфуціанська доктрина ідеальної держави ґрунтується на ідеї, що суспільство може бути організоване відповідно до етичних принципів, які сприяють добробуту всіх громадян. По суті, конфуціанство підкреслює важливість культивування особистої моралі та чеснот як основи для створення гармонійного та справедливого суспільства. З цієї точки зору, етичні принципи є не просто абстрактними ідеями, а практичними настановами, які визначають усі аспекти життя, від особистої поведінки до соціальної взаємодії та організації влади.

Конфуціанство підкреслює важливість культивування чеснот 仁 (жень) і 禮 (лі) в окремих людях і суспільстві в цілому. Жень означає доброзичливість, людяність і доброту по відношенню до інших, а лі - норми і ритуали, які регулюють соціальну взаємодію і відносини. Разом ці дві чесноти створюють основу для сприяння соціальній гармонії та забезпечення того, щоб окремі люди діяли так, щоб приносити користь суспільству в цілому.

З точки зору конфуціанців, ідеальною державою є та, в якій правителі є добродішними і слугують прикладом для наслідування для своїх громадян. Очікується, що правителі розвиватимуть свій власний моральний характер і діятимуть зі співчуттям і мудрістю, вважаючи благополуччя своїх підданих своїм головним пріоритетом. У свою чергу, громадяни повинні бути лояльними і

слухняними своїм правителям, а також підтримувати етичні цінності жень і лі у власному житті.

Конфуціанський акцент на особистій моралі та чеснотах має далекосяжні наслідки для організації влади та суспільства. Конфуціанство відкидає ідею про те, що влада має ґрунтуватися виключно на військовій могутності чи економічному багатстві, натомість виступає за систему меритократії, в якій чиновників обирають на основі їхніх моральних якостей та здібностей. Такий підхід ставить благополуччя народу вище за інтереси правлячої еліти і створює умови аби, що ті, хто перебуває при владі, були здібними та етичними лідерами.

Ключовими фігурами в ранньому конфуціанстві є Конфуцій, Мен-цзи і Сюнь-цзи. Конфуцій підкреслював важливість особистої чесноти і морального лідерства, Мен-цзи наголошував на вродженій доброті людської природи, а Сюнь-цзи зосереджувався на ролі освіти і ритуалу у вихованні морального характеру.

Основні принципи і концепції ідеальної держави в конфуціанстві включають важливість морального лідерства, культивування особистої доброчесності, соціальної гармонії та виконання соціальних ролей і обов'язків.

Конфуціанство порівнюють і протиставляють іншим політичним філософіям, таким як даосизм, легізм і західний лібералізм. Хоча конфуціанство має деякі спільні риси з цими філософіями, воно також має чіткі відмінності і підкреслює важливість етичних цінностей та соціальної гармонії.

Роль правителя, громадян і сім'ї в ідеальній державі ґрунтується на конфуціанській концепції синівської побожності, яка підкреслює важливість поваги та виконання своїх соціальних ролей і обов'язків. Правитель має моральний обов'язок подавати приклад і виховувати моральний характер, громадяни несуть відповідальність за виконання своїх соціальних ролей і сприяння соціальній гармонії, а сім'я розглядається як основа суспільного порядку.

Етичні засади конфуціанства ґрунтуються на ідеї, що етична поведінка є необхідною для особистої самореалізації та соціальної гармонії. Конфуціанство

підкреслює важливість морального виховання, соціальних ролей і відповідальності, а також виконання етичних обов'язків.

Виклики і критика конфуціанської доктрини ідеальної держави включають звинувачення в авторитаризмі, недостатньому акценті на правах і свободах особистості, а також потенційну можливість використання доктрини для виправдання репресивних соціальних структур. Однак захисники конфуціанства стверджують, що воно є цінною альтернативою західному лібералізму і пропонує модель соціальної гармонії та етичного управління.

Існує багато шляхів для подальших досліджень і розвідок, пов'язаних з конфуціанським вченням про ідеальну державу. Деякі потенційні теми та сфери дослідження включають в себе наступні:

1. Роль конфуціанства в сучасній політиці;
2. Зв'язок між конфуціанством і демократією;
3. Роль конфуціанства на міжнародній арені;
4. Зв'язок між конфуціанством та іншими філософськими традиціями;
5. Гендерні наслідки конфуціанства;
6. Роль освіти в ідеальній державі;
7. Вплив конфуціанства на культури Східної Азії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Бойченко О.І. Буття людини в суспільстві: відносини, спілкування, духовність. Історико-філософський ракурс [Текст] : монографія / [І. В. Бойченко [та ін.] ; НАН України, Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди. - К. : Промінь, 2010. - 480 с.
2. Бойченко О.І. Державотворення у філософії Давнього Китаю: парадигми осягнення [Текст] : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.05 / Бойченко Олександр Іванович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2012. - 415 арк.
3. Бойченко О.І. Філософська антропологія давнього Китаю : Моногр. / О. І. Бойченко; НАН України. Центр гуманіт. освіти. - К., 2003. - 216 с. - Бібліогр.: с. 210-211.
4. Бокал Г.В., Гордієнко О.О. Логіко–семантичні основи принципу «Чжен мін» в ранньому конфуціанстві// Зб. наук. пр. «Гілея: науковий вісник» - Вип. 114 (11) – К., 2016. – С. 161-165.
5. Гнатовська Г.В. Лексикографія та термінологічний аналіз в дослідженні історії філософії Китаю // Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету - 2017" 25-26 квітня 2017 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. -К.: ВПЦ- "Київський університет", 2017. - Ч. 1. - С. 101-102.
6. Капранов С.В. Перший вчитель Китаю. До 2565-ї річниці народження Конфуція // Україна-Китай. – 2014. – №1 (6). – С. 28-30.
7. Капранов С.В. Феномен конфуціанського храму в контексті крос-культурних контактів у традиційних суспільствах Східної Азії // Східний світ. – К., 2008. – №3. – С. 132-140.
8. Конфуцій. Афоризми та вислови / Конфуцій. – Харків: Vivat, 2018. – 144 с.
9. Конфуцій. Бесіди та судження – Київ: Арій, 224. – 2022 с.
10. Конфуцій. Вислови / Конфуцій. – Харків: Фоліо, 2019. – 209 с.

11. Кіктенко В. О. Конфуціанство та/або комунізм: перспективи політичного розвитку Китаю. // Східний світ. – №2. – С. 160–171.
12. Ames R. T. The Analects of Confucius: A Philosophical Translation / R. T. Ames, H. J. Rosemont. – New York: Ballantine Books, 2011. – 352 p.
13. Bai, T. The Confucian revival and China's future [Електронний ресурс] // The Diplomat. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://thediplomat.com/2013/09/the-confucian-revival-and-chinas-future/>.
14. Bell D. China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society / Bell. – Princeton: Princeton University Press. – 280 p.
15. Chan W. T. A Source Book in Chinese Philosophy / Chan. – Princeton: Princeton University Press, 1963. – 888 p.
16. Chan W. T. The Contemporary Revival of Confucianism / Chan. // Deadalus. – 1969. – №98. – P. 1–24.
17. Chan W. T. Confucius [Електронний ресурс] / W. T. Chan, N. Z. Edward // The Stanford Encyclopedia of Philosophy. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/confucius/>.
18. Chen Y. Confucian Democracy: A Reconstruction of Confucianism in Contemporary Political Philosophy / Chen. // Philosophy East and West. – 2018. – №68. – P. 35–57.
19. Cheng C. The Oxford Handbook of Chinese Philosophy / C. Cheng, L. Chenyang. – New York: Oxford University Press, 2011. – 556 p.
20. Confucius. The Analects / Confucius. – New York: Penguin Classics, 1997. – 160 p.
21. Creel H. G. Confucius and the Chinese Way / Creel. – New York: Harper Torchbooks, 1960. – 363 p.
22. Cua A. S. Encyclopedia of Chinese philosophy / Cua. – New York: Routledge, 2003. – 1042 p.
23. de Bary W. T. Sources of Chinese tradition (Vol.1) / W. T. de Bary, I. Bloom. – New York: Columbia University Press, 1999. – 998 p.

24. Ebrey P. B. *The Cambridge Illustrated History of China* / Ebrey. – New York: Cambridge University Press, 2010. – 352 p.
25. Ebrey P. B. *Confucianism in China* / Ebrey // *The Oxford Handbook of Contemporary Buddhism* / Ebrey. – New York: Oxford University Press, 2019. – P. 347–361.
26. Fingarette H. *Confucius: The Secular as Sacred* / Fingarette. – New York: Harper & Row, 1972. – 84 p.
27. Ho P. Y. *The Confucian revival in China: The rise of the second-generation Confucian scholars* / Ho. // *China Quarterly*. – 2013. – №216. – P. 717–736.
28. Hsiao K. J. *Confucianism and Modernization in East Asia* / Hsiao. – New York: Springer, 2017. – 290 p.
29. Huang S. *Confucianism and the Chinese Self: Re-examining Max Weber's China* / Huang. // *Journal of Human Values*. – 1999. – №5. – P. 91–98.
30. Huang Y. *The diffusion of Confucianism in modern China: A quantitative analysis* / Y. Huang, M. Gao. // *Social Science Quarterly*. – 2016. – №97. – P. 131–147.
31. Ivanhoe P. J. *Confucian Moral Self Cultivation* / Ivanhoe. – New York: Hackett Publishing, 2000. – 125 p.
32. Ivanhoe P. J. *Three Streams: Confucian Reflections on Learning and the Moral Heart-Mind in China, Korea, and Japan* / Ivanhoe. – New York: Oxford University Press, 2019. – 262 p.
33. Jiang Y. *Confucian Political Theory in Contemporary China* / Yi-Huah Jiang. // *Annual Review of Political Science*. – 2018. – №21. – P. 155–173.
34. *Korean Confucianism* [Электронный ресурс] // *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://plato.stanford.edu/entries/korean-confucianism/>.
35. Kung-chuan H. *History of Chinese Political Thought* / Hsiao Kung-chuan. – Princeton: Princeton University Press, 1979. – 800 p.
36. Lau D. C. *Mencius* / Lau. – New York: Penguin Books, 1970. – 304 p.

37. Lee. Song-Ming Confucianism [Электронный ресурс] // Stanford Encyclopedia of Philosophy. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: [https://plato.stanford.edu/entries/song-ming-confucianism/..](https://plato.stanford.edu/entries/song-ming-confucianism/)
38. Legge J. The Chinese Classics, Vol. 1: Confucian Analects, The Great Learning, and The Doctrine of the Mean / Legge. – Oxford: Oxford: Clarendon Press, 1893. – 503 p.
39. Lee C. Fang Dongmei: Philosophy of Life, Creativity, and Inclusiveness / C. Lee // Contemporary Chinese Philosophy / C. Lee. – Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 2002. – P. 261–280.
40. Liu J. Oxford Handbook of Chinese Philosophy / J. Liu, K. Hsiao. – 2015: Oxford University Press, 2015. – 658 p.
41. Jiang Q. A Confucian Constitutional Order / Jiang. – Princeton: Princeton University Press, 2003. – 272 p.
42. Mencius. Mencius (B. Watson, Trans.) / Mencius. – Columbia: Columbia University Press, 2003. – 208 p.
43. Munro D. The Concept of “Rule of Law” in Contemporary China: An Analysis of Select Confucian, Legalist, and Buddhist Perspectives / Munro. // Journal of Chinese Political Science. – 2016. – №21. – P. 443–463.
44. Nivison, D. S. The ways of Confucianism: investigations in Chinese philosophy / Nivison, D. S.. – New York: Open Court., 1996. – 339 p.
45. Nylan M. The Five "Confucian" Classics / Michael Nylan. – Yale: Yale University Press, 2014. – 416 p.
46. Wei P. The Transformation of Confucianism in Modern China: An Interpretive Essay / Pan Wei. // Journal of Chinese Philosophy 38. – 2011. – P. 38–52.
47. Sima Q. Selections from the Historical Records / Q. Sima, R. Dawson. – New York: Oxford University Press, 2007. – 165 p.
48. Cleary T. The Essential Confucius / Thomas Cleary. – New York: HarperOne, 1992. – 192 p.
49. Tu W. Confucian Thought: Selfhood as Creative Transformation / Wei Tu. – New York: State University of New York Press, 1985. – 203 p.

50. Wong D. Confucian political philosophy / Wong // The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy / Wong. – New York: Oxford University Press, 2011. – DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199238804.003.0048.
51. Wong W. H. Confucian Ethics and the Environment / Wong // The Routledge Handbook of Religion and Ecology / Wong. – New York: Routledge, 2014. – P. 240–249.
52. Wu K. C. The Chinese Heritage / Wu. – New York: New York Crown Publishers, 1982. – 931 p.
53. Xunzi. Xunzi. The Complete Text / Xunzi, E. L. Hutton. – New Jersey: Princeton University Press, 2014. – 397 p.
54. Yao X. An Introduction to Confucianism / Yao. – New York: Cambridge University Press, 2000. – 344 p.
55. Yao X. Confucianism and Christianity: A Comparative Study of Jen and Agape / Yao. – Eastbourne: Sussex Academic Press, 1997. – 252 p.
56. Zang X. Rethinking Confucianism and the prospects for a democratic China / Zang. // Journal of Contemporary China. – 2014. – №23. – P. 785–802.
57. Zhu X. The Doctrine of the Mean / Zhu // Readings in Classical Chinese Philosophy / Zhu. – New York: Hackett Publishing, 2009. – P. 293–314.
58. Zhu X. Reflections on Things at Hand: The Neo-Confucian Anthology / Zhu. – Columbia: Columbia University Press, 2003. – 184 p.